

**ნეტარი ავგუსტინე –
ქრისტიანობის მასწავლებელი**

კრებულის შემდგენელი და სამეცნიერო რედაქტორი
თენგიზ ირემაძე

**ST. AUGUSTINE – TEACHER OF
CHRISTIANITY**

Edited by **Tengiz Iremadze**

თბილისი 2017 **Tbilisi**

ახალი საქართველოს უნივერსიტეტი
კავკასიური ფილოსოფიისა და თეოლოგიის
სამეცნიერო-კვლევითი არქივი

New Georgian University
Archive of Caucasian Philosophy and Theology

კრებულის შემდგენელი და სამეცნიერო რედაქტორი:
პროფესორი, დოქტორი **ტენგიზ ირემაძე**

Edited by Prof. Dr. Tengiz Iremadze

რეცენზენტები:

აკადემიკოსი **გურამ თევზაძე**
პროფესორი, დოქტორი **გიორგი ბარამიძე**

Reviewers:

Academician **Guram Tevzadze**
Prof. Dr. **Giorgi Baramidze**

პირველი გამოცემა, 2017

First Edition, 2017

© კავკასიური ფილოსოფიისა და თეოლოგიის
სამეცნიერო-კვლევითი არქივი, 2017

© Archive of Caucasian Philosophy and Theology, 2017

დაიბეჭდა შპს „ფავორიტი სტილში“, 2017

თბილისი, ჩუბინაშვილის 50

ISBN 978-9941-27-295-0

სარჩევი

წინათქმა	7
<i>თენგიზ ირემაძე</i> ნეტარი ავგუსტინე და ქართული აზროვნება ...	9
<i>ლალი ზაქარაძე</i> ნეტარი ავგუსტინე XX საუკუნის მართლმადიდებლურ თეოლოგიაში	38
<i>ჰელმუტ შნაიდერი</i> ტრინიტარული თეოლოგიის განვითარება და მისი კულმინაცია ავგუსტინესთან	82
<i>ტომ კლეფმანი</i> დრო და მარადისობა ავგუსტინესთან	119
<i>უდო რაინჰოლდ იეკი</i> ლოკალიზაცია – სული – ტვინი. შუა საუკუნეების ტვინის ფილოსოფიის საწყისები ავგუსტინესთან	144
<i>გიორგი ხუროშვილი</i> ღვთისა და ადამიანის ქალაქთა კონფლიქტი ნეტარი ავგუსტინეს ნააზრევში	176
<i>მიხეილ გოგატიშვილი</i> პოლიტიკის თეოლოგიური პროექტი: ნეტარი ავგუსტინე და ერიკ ფიოგელინი	186

<i>იოახიმ ფონ ვედელი</i> მომავალი დროის თეორიიდან ანწყობ დროის თეორიამდე: ავგუსტინე და დღევანდელი პოლიტიკური აზროვნება	208
რეზიუმეები ინგლისურ ენაზე	233
სახელთა საძიებელი	242
კრებულის ავტორები	248

Contents

Editor's Foreword	7
<i>Tengiz Iremadze</i>	
St. Augustine and Georgian Thought	9
<i>Lali Zakaradze</i>	
St. Augustine in the 20th Century	
Orthodox Theology	38
<i>Helmut Schneider</i>	
The Development of Trinitarian Theology and	
Its Culmination in St. Augustine's Thought	82
<i>Tom Kleffmann</i>	
St. Augustine on Time and Eternity	119
<i>Udo Reinhold Jeck</i>	
Localization – Soul – Brain.	
The Beginnings of the Medieval Philosophy	
of Brain in Augustine	144
<i>Giorgi Khuroshvili</i>	
Conflict of the Cities of God and	
Man in St. Augustine	176
<i>Mikheil Gogatishvili</i>	
Theological Project of Politics:	
St. Augustine and Eric Voegelin	186

Joachim von Wedel

From Future Tense Theory to Present Tense Theory: Augustine and Today's Political Thought	208
Abstracts	233
Index	242
Notes on Contributors	250

წინათქმა

ნეტარი ავგუსტინეს ფილოსოფიური და თეოლოგიური მემკვიდრეობის თანამედროვე აზროვნების კონტექსტში შესწავლისა და ანალიზის მიზნით, 2016 წლის 22-23 სექტემბერს, ახალი საქართველოს უნივერსიტეტის კავკასიური ფილოსოფიისა და თეოლოგიის სამეცნიერო-კვლევითი არქივის ორგანიზებით, ჩატარდა საერთაშორისო სამეცნიერო კონფერენცია „ნეტარი ავგუსტინე – ქრისტიანობის მასწავლებელი“, რომელშიც, ქართველ ფილოსოფოსებთან ერთად, მონაწილეობდნენ ნეტარი ავგუსტინეს შემოქმედების ცნობილი უცხოელი სპეციალისტები.

წინამდებარე კრებული სწორედ ამ კონფერენციის მასალებს მოიცავს და მასში ნეტარი ავგუსტინეს შემოქმედების აქტუალური ასპექტებია წინა პლანზე წამოწეული. დროისა და მარადისობის, სულისა და სხეულის, ღვთისა და ადამიანის ქალაქთა ფილოსოფიური და თეოლოგიური პრობლემების განხილვის გვერდით, საგანგებო ყურადღება ექცევა ნეტარი ავგუსტინეს ნააზრევის რეცეფციისა და ტრანსფორმაციის ანალიზს ქართულ თეორიულ აზროვნებასა და, საერთოდ, XX საუკუნის მნიშვნელოვან მართლმადიდებელ თეოლოგთა ნააზრევში. აღსანიშნავია ისიც, რომ ზემოთ მითითებული თემატური სპექტრი წარმოდგენილი კრებულის ავტორთა მიერ ინტერდისციპლინური კვლევების ქრილშია განხილული.

ვფიქრობთ, რომ წინამდებარე სამეცნიერო კრებუ-

ლი კიდევ უფრო გაზრდის ნეტარი ავგუსტინეს თეორიული მემკვიდრეობის მიმართ ინტერესს საქართველოში, მით უფრო, რომ ამ დიდი ქრისტიანი ფილოსოფოსისა და თეოლოგის შემოქმედება დღესაც უაღრესად მნიშვნელოვანია ქრისტიანული აზროვნების მრავალი ფუნდამენტური საკითხისა და პრობლემის გადაჭრის დროს.

აღსანიშნავია ისიც, რომ ქრისტიანული ფილოსოფია დღეს მრავალი მწვავე პრობლემისა და გამოწვევის წინაშე დგას. მისი ერთ-ერთი მთავარი გამოწვევა საკუთარი წარსულის ადეკვატური რეცეფციისა და ტრანსფორმაციის პრობლემას ეხება. ცხადია, რომ ეს პრობლემა უაღრესად მრავალნაზნაგოვანია.

ისმის საკვანძო კითხვა: რა სახის მიმართება უნდა ჰქონდეს თანამედროვე ქრისტიანულ ფილოსოფიას საკუთარ ტრადიციასთან, რომ მან ქრისტიანული მოძღვრების საფუძველმდებარე დებულებების/პრინციპების მარადი აქტუალობა, ცხოველყოფელობა წარმოაჩინოს და აჩვენოს? ვფიქრობთ, რომ ამ რთული ამოცანის დაძლევის პროცესში, უწინარეს ყოვლისა, სწორედ ნეტარი ავგუსტინეს მდიდარი ქრისტიანული მოძღვრებაც უნდა გავითვალისწინოთ, რომლის ადეკვატური ათვისება და განმარტება ქრისტიანული რწმენის ისტორიული არსის სათანადოდ ახსნაშიც დაგვეხმარება.

თენგიზ ირემაძე

*ახალი საქართველოს უნივერსიტეტი
კავკასიური ფილოსოფიისა და თეოლოგიის
სამეცნიერო-კვლევითი არქივის დირექტორი*

19 აგვისტო, 2017 წელი

ABSTRACTS

Tengiz Iremadze

ST. AUGUSTINE AND GEORGIAN THOUGHT

In Georgian philosophical and theological thought, until now, St. Augustine never has been a subject of the special scientific study. Mostly, Georgian thinkers paid fragmentary, episodic attention to the rich creative work of this great philosopher and theologian. This is due to many reasons. First of all it should be noted that the first Greek translation of St. Augustine was performed only in the XIV century. Therefore, in the Byzantine world Augustine's thought became known much later than it would have been desirable. Hence, St. Augustine remained an unknown treasure of Christianity for Georgian thought as well, because medieval and early modern Georgian thinkers were studying Christian thought at first in Greek and later in Russian.

This paper divides St. Augustine's reception in Georgia into three stages and outlines the basic trends which attracted the attention of Georgian thinkers.

(1) In early modern Georgian thought (Anton Bagrationi, Iona Khelashvili) St. Augustine is considered in a positive way with fruitful results. Here, Augustine's ideas about the soul are an important basis for the teaching about the categories which is one of the basic components of Christian philosophy.

(2) In the first half of the XX century Soviet Georgian

philosophical historiography – because of the political pressure – was considering St. Augustine in a negative light and considered him to be a representative of “reactionary ideology”. In the second half of the same century the situation in this regard had improved, St. Augustine’s reception became less hostile.

(3) At the end of the XX century and beginning of the XXI century, in Georgian philosophical historiography, a “process of de-ideologization” has started and had a positive impact on the reception of St. Augustine’s Christian philosophy. The papers or chapters of philosophical textbooks written on St. Augustine properly acknowledge his contributions to Christian philosophy.

If we take into consideration the number of St. Augustine’s Georgian translations and scientific studies of his creative work, it should be said that serious study of this great Christian philosopher and theologian remains urgent.

Lali Zakaradze

ST. AUGUSTINE IN THE 20TH CENTURY ORTHODOX THEOLOGY

Saint Augustine’s works have had profound influence on Christian theology and philosophy. In his oeuvre he discussed almost all important aspects of Christian thought. From the perspective of Eastern Christianity Augustine is a controversial thinker: there are many passages in his

texts which do not coincide with the established views in Orthodox theology. Therefore, the assessments of St. Augustine's complex thought are not unequivocal: alongside more or less balanced views there exist also one-sidedly critical positions. Despite this, Augustine has always remained an authoritative figure in Eastern Christianity. But it should be mentioned, that in Orthodox theology Augustine's theological-philosophical legacy was not scrutinized as thoroughly as in Western theology. In this regard, the analysis of the 20th century Orthodox theology offers very interesting insights. In the present paper the author analyzes the influence and assessment of St. Augustine in the works of Vladimir Lossky, John Meyendorff, Seraphim Rose, Christos Yannaras as well as in contemporary Russian philosophy and theology. According to the author, the comparative analysis of these texts shows that St. Augustine's theological-philosophical legacy still contributes to the productive dialogue between Eastern and Western Christianity.

Helmut Schneider

**THE DEVELOPMENT OF TRINITARIAN
THEOLOGY AND ITS CULMINATION IN
ST. AUGUSTINE'S THOUGHT**

In this paper the author analyzes different aspects of the development of Trinitarian theology in the 4th century CE (geographical and political factors, the issue of lan-

guage differentiation in the Mediterranean region, various debates on Trinity and decisions of the Church councils). According to him, in order to understand properly St. Augustine's views on Trinity, it is necessary to take into consideration the following factors: biblical statements (especially in the New Testament), interpretations and theological views of the Church Fathers, decisions made by the Church councils, and trinitarian schemes of Neoplatonic philosophers (Numenius, Plotinus, Marius Victorinus, Porphyry). The second part of the paper focuses on St. Augustine's understanding of the Trinity and outlines its main elements (the unity, simplicity and three-personality of God; inner-godly processes: the begetting of the Son and the procession of the Holy Spirit; man as the image of the trinitarian God and God's image in love; triadic schemes and the notion of personality in St. Augustine's thought).

Tom Kleffmann

ST. AUGUSTINE ON TIME AND ETERNITY

In order to analyze St. Augustine's views on time and eternity, the author focuses mainly on the 11th book of the *Confessions*. This analysis is supplemented by a discussion of book 12 from the same treatise and passages from *The City of God*. At the beginning the conception of time in St. Augustine's thought is analyzed. Time is an extension of the soul or mind. But we should not understand this statement of St. Augustine as the affirmation of subjectivism,

because according to St. Augustine, time is exactly that by means of which consciousness can perceive and compare movements existing in the world. The possibility of a comparison of various kinds of movements leads us to the notion of *common* time. With regard to eternity we should take into consideration the fact that there exists *a relation* between the eternally living God and the world which exists in time. Therefore, we have to answer the question, what does this relationship mean to God on the one hand and to human beings on the other hand. The key to this difficult question lies in the fact, that God *himself* is this relationship in his eternity. God as the *logos*, as the word (by which the world existing in time was created) became man who existed in time. When the human soul grasps the meaning of the words of the Gospel (which are pronounced in the dimension of time), he negates himself as the entity who exists in time and apprehends the eternal word which is beyond any discourse existing in time.

Udo Reinhold Jeck

**LOCALIZATION – SOUL – BRAIN
THE BEGINNINGS OF THE MEDIEVAL
PHILOSOPHY OF BRAIN IN AUGUSTINE**

The beginnings of the philosophy of brain can already be traced by ancient Greek thinkers. Therefore, the medieval philosophy of brain had its roots in ancient legacy. Alongside with pagan philosophers, Christian authors also

tried to localize the soul in the body. By critical reception of ancient authors they had developed their own theories of localization. Early Christian theories on the localization of the soul affirmed cardiocentric hypothesis, i.e. that the localization of the soul is in the heart. In his early works St. Augustine rejected the existence of the nervous system which could transfer the impulses to the soul. Augustine relied on the thesis that something material could not act as a medium in the subtle process of the soul-body communication. Although, subsequently Augustine gradually developed his own theory of the cerebral localization of the soul. He tried to reconcile biblical statements with the anatomical knowledge of his time. His conclusions can be formulated as follows: 1. Bible and anatomical research of the brain do not contradict each other; 2. The soul is connected to the brain which is the “instrument” of the soul. By these statements Augustine overcame the rejection of the anatomical knowledge which was quite widespread in the early Christian era and gave significant impulses to the philosophical research of brain-soul problem.

Giorgi Khuroshvili

CONFLICT OF THE CITIES OF GOD AND MAN IN ST. AUGUSTINE

In *The City of God* Saint Augustine of Hippo (354-430) describes the origins and development of the two cities. One of them is the earthly city or city of men; the historical

symbol of which is Babylon, a place of wickedness and sin, doomed to enmity, destruction and ultimate death. The second one is the heavenly city or the city of God, the historic incarnation of which is Jerusalem, the city of piety and the virtue; its ultimate destiny is peace and everlasting life.

Despite the evident differences between cultures, nations and languages, St. Augustine makes the main difference between these two groups – God’s heavenly city and the earthly city of men. An immanent understanding of these two groups will only be possible if they have the corresponding earthly equivalents, for Augustine equivalent to the city of men is Rome.

In St. Augustine, the basis and aims of the authority are not related to the foundations and goals of the state, he gives priority to the authority which should fulfill the will of God: prevent the conflict between men and help the members of the city of god to suppress their earthly temptations. In St. Augustine politics has meaning only in religious context, besides theological purpose, he does not give much importance to other purposes of politics. He makes a theological evaluation of politics and criticizes political practices; this criticism is largely based on an alternative model developed in the image of the city of God. This is an ideal city which is so justly organized that earthly alternatives cannot compete with it. The City of God is a kind of pattern in light of which every political body should be measured. In this way, the vulnerability of the earthly city becomes more emphatic, and thus Augustine pushes his readers to join the city of God.

Mikheil Gogatishvili

**THEOLOGICAL PROJECT OF POLITICS:
ST. AUGUSTINE AND ERIC VOEGELIN**

The intellectual legacy of St. Augustine influenced Western political thought to a considerable degree. In the beginning of the paper the author analyzes the reception of the notion of subjectivity in St. Augustine by E. Voegelin. Voegelin understands Augustine's *Confessions* as a form of meditation. In the process of meditation the soul reaffirms his own subjectivity. Therefore, the person who seeks the God, in this very process grasps the essence of his own individuality. Such a type of meditation was unknown for ancient philosophy where attempts were made to subordinate the individual to the ideal of the *polis* or general welfare (political projects of Plato and Aristotle). The author pays particular attention to the process whereby the sacral hierarchy of being on which Augustine's doctrine is rested, is challenged and substituted by modern hierarchies and political systems which have similar claims but which do not legitimize themselves referring to the transcendental realm. In this context the works of E. Voegelin have particular importance. According to the author, Voegelin's conceptual framework still helps us to understand better the ongoing political processes.

Joachim von Wedel

**FROM FUTURE TENSE THEORY TO PRESENT
TENSE THEORY: AUGUSTINE AND TODAY'S
POLITICAL THOUGHT**

The author demonstrates Augustine's central role as a reference point for time conceptions in European political thought. He describes, relying on the *Civitas Dei*, Augustine's uncompromising contradiction to the Antique presentism of a „nunc stans“ as a target-oriented forward-orientation with an anthropomorphic and biographical incarnation (the „Civitas Dei“) being on a walk between start and destination point. Dominating well into the modern Era, this forward orientation is shared by Marx, who introduces but a minor change in replacing the *Civitas Dei* by the proletariat. But already since in the 16th century, presentist positions gain ground and today dominate completely. They reject any future orientation e.g. within post-modernist thought or for antitotalitarian or ecological reasons. They neither replace the *Civitas Dei*, nor support the idea, that any substantially better general situation is worth being looked for. The large mainstream of political theory in the second half of the 20th century rather nowhere sees the existing political system as fundamentally wrong. So political thought today, with this transition from an Augustinian future-orientation to a totally prevailing present-orientation, has returned to a pre-Augustinian situation.

კრეპულის ავტორები

მიხეილ გოგატიშვილი – ახალი საქართველოს უნივერსიტეტის პროფესორი ფილოსოფიის მიმართულებით. გრიგოლ რობაქიძის სახელობის უნივერსიტეტის პროფესორი ფილოსოფიისა და სოციალურ მეცნიერებათა მიმართულებით.

იოახიმ ფონ ვედელი – შჩეჩინის უნივერსიტეტის პროფესორი, ამავე უნივერსიტეტის პოლიტიკურ მეცნიერებათა თეორიისა და მეთოდოლოგიის კათედრის გამგე (შჩეჩინი, პოლონეთი).

ლალი ზაქარაძე – შოთა რუსთაველის სახელმწიფო უნივერსიტეტის პროფესორი ფილოსოფიის მიმართულებით. ახალი საქართველოს უნივერსიტეტის კავკასიური ფილოსოფიისა და თეოლოგიის სამეცნიერო-კვლევითი არქივის კავკასიური ფილოსოფიის განყოფილების გამგე.

გიორგი თავაძე – ახალი საქართველოს უნივერსიტეტის ასოცირებული პროფესორი ფილოსოფიისა და სოციალურ მეცნიერებათა მიმართულებით. ამავე უნივერსიტეტის კავკასიური ფილოსოფიისა და თეოლოგიის სამეცნიერო-კვლევითი არქივის დირექტორის მოადგილე. ფილოსოფიისა და სოციალურ მეცნიერებათა კვლევითი ინსტიტუტის დირექტორის თანაშემწე (გრიგოლ რობაქიძის სახელობის უნივერსიტეტი).

უდო რაინჰოლდ იეკი – ბოხუმის რურის უნივერსიტეტის პროფესორი ფილოსოფიის მიმართულებით (ბოხუმი, გერმანია). რაინლანდ ვესტფალენ ლიპეს გამოყენებით მეცნიერებათა უნივერსიტეტის პროფესორი მეცნიერული მეთოდების განხრით (ბოხუმი, გერმანია). გრიგოლ რობაქიძის სახელობის უნივერსიტეტის პროფესორი ფილოსოფიის მიმართულებით. ამავე უნივერსიტეტის ფილოსოფიისა და სოციალურ მეცნიერებათა კვლევითი ინსტი-

ტუტის პოლიტიკურ მეცნიერებათა განყოფილების გამგე. ახალი საქართველოს უნივერსიტეტის პროფესორი ფილოსოფიის მიმართულებით. ამავე უნივერსიტეტის კავკასიური ფილოსოფიისა და ლვთისმეტყველების სამეცნიერო-კვლევითი არქივის უცხოეთის განყოფილების ხელმძღვანელი.

თენგიზ ირემაძე – ახალი საქართველოს უნივერსიტეტის პროფესორი ფილოსოფიის მიმართულებით. ამავე უნივერსიტეტის კავკასიური ფილოსოფიისა და თეოლოგიის სამეცნიერო-კვლევითი არქივის დირექტორი. გრიგოლ რობაქიძის სახელობის უნივერსიტეტის პროფესორი ფილოსოფიისა და სოციალურ მეცნიერებათა მიმართულებით. ამავე უნივერსიტეტის ფილოსოფიისა და სოციალურ მეცნიერებათა კვლევითი ინსტიტუტის დირექტორი.

ტომ კლეფმანი – სისტემური თეოლოგიის პროფესორი კასელის უნივერსიტეტის ევანგელური თეოლოგიის ინსტიტუტში (კასელი, გერმანია).

ჰელმუტ შნაიდერი – გრიგოლ რობაქიძის სახელობის უნივერსიტეტის პროფესორი ფილოსოფიის მიმართულებით. ამავე უნივერსიტეტის ფილოსოფიისა და სოციალურ მეცნიერებათა კვლევითი ინსტიტუტის ფილოსოფიის ისტორიის განყოფილების გამგე. ახალი საქართველოს უნივერსიტეტის პროფესორი ფილოსოფიის მიმართულებით.

გიორგი ხუროშვილი – ახალი საქართველოს უნივერსიტეტის ასოცირებული პროფესორი ფილოსოფიის მიმართულებით. ფილოსოფიისა და სოციალურ მეცნიერებათა კვლევითი ინსტიტუტის მეცნიერ-თანამშრომელი (გრიგოლ რობაქიძის სახელობის უნივერსიტეტი).

NOTES ON CONTRIBUTORS

- Prof. Dr. **Mikheil Gogatishvili** – Professor in Philosophy at New Georgian University (Poti, Georgia). Professor in Philosophy and Social Sciences at Grigol Robakidze University (Tbilisi, Georgia).
- Prof. Dr. **Tengiz Iremadze** – Professor in Philosophy at New Georgian University (Poti, Georgia). Director of the Archive of Caucasian Philosophy and Theology (New Georgian University). Professor in Philosophy and Social Sciences at Grigol Robakidze University (Tbilisi, Georgia). Director of the Institute of Philosophy and Social Sciences (Grigol Robakidze University).
- Prof. Dr. **Udo Reinhold Jeck** – Professor in Philosophy at Ruhr University Bochum (Germany). Professor of Scientific Methods, Evangelische Hochschule Rheinland-Westfalen-Lippe, University of Applied Sciences (Bochum, Germany). Professor in Philosophy at Grigol Robakidze University (Tbilisi, Georgia). Head of the Department of Political Science of the Institute of Philosophy and Social Sciences at Grigol Robakidze University. Professor in Philosophy at New Georgian University (Poti, Georgia). Director of the Foreign Department of the Archive of Caucasian Philosophy and Theology (New Georgian University).
- Prof. Dr. **Tom Kleffmann** – Professor in Systematic Theology of the Institute of Evangelical Theology at the University of Kassel (Kassel, Germany).
- Assoc. Prof. Dr. **Giorgi Khuroshvili** – Associate Professor in Philosophy at New Georgian University (Poti, Georgia). Researcher at the Institute of Philosophy and Social Sciences (Grigol Robakidze University).

Prof. Dr. **Helmut Schneider** – Professor in Philosophy at Grigol Robakidze University (Tbilisi, Georgia). Head of the Department of History of Philosophy (Institute of Philosophy and Social Sciences). Professor in Philosophy at New Georgian University (Poti, Georgia).

Assoc. Prof. Dr. **Giorgi Tavadze** – Associate Professor in Philosophy and Social Sciences at New Georgian University (Poti, Georgia). The Deputy Director of the Archive of Caucasian Philosophy and Theology (New Georgian University). Senior Researcher and Deputy Director at the Institute of Philosophy and Social Sciences (Grigol Robakidze University).

Prof. Dr. **Joachim von Wedel** – Professor at the University of Szczecin (Poland). Head of the Chair for Theory and Methodology of Political Science at the University of Szczecin.

Prof. Dr. **Lali Zakaradze** – Professor in Philosophy at Shota Rustaveli State University (Batumi, Georgia). Head of the Department of Caucasian Philosophy at the Archive of Caucasian Philosophy and Theology at New Georgian University (Poti, Georgia).